

OLGA TOKARČUK I SINDROM VALDEKA D.

Čovek sam i rado preuzimam na sebe sve gadosti ovog sveta.

Vlođimjež Novak: *Moliću Vas da me osokolite, bojim se književnica koje su uz to i psiholozi.*

Olga Tokarčuk: Ali zbog čega? Da li zato što kao književnica vidim više, a kao psiholog čitam govor tela?

V. Novak: *Baš tako, da se ne bi otkrilo da sanjam o „nagoj zadnjici Strne“ iz Pamtiveka ili da potajno maštam o tome da postanem lovac, a Janina Dušejko, junakinja Vaše poslednje knjige, ubija lovce.*

O. Tokarčuk: Nisam više psiholog, odavno sam prestala time da se bavim. A kao književnica pre bih ja trebalo da se plašim tebe. Pronicljivi čitalac ima autorku serviranu na tanjiru. Ne znam da li mogu da izgradim toliko ubedljiv psihološki lik koji bi se u velikoj meri razlikovao od mene pa da svi ti likovi iz mojih knjiga ne primete da takođe znaju ponešto o autorki. Pisac je taj koji ima problem, jer dok piše, on sebe ogoljava.

V. Novak: *Hoćete li se onda malo ogoliti?*

O. Tokarčuk: Odmah na početku razgovora? Izvolite, pitajte.

V. Novak: *Priznala si jednom prilikom da si u uzrastu od dvanaest godina. Da si devojčica.*

O. Tokarčuk: Često se tako osećam, nedoraslom. Vođena neprekidnom radoznalošću, hirovitošću, sklona spontanim, nekontrolisanim fascinacijama.

V. Novak: *U Begunima devojčica beži od roditelja na Odru, rodila si se u selu kod Sulehova, otac ti je bio zemljoradnik?*

O. Tokarčuk: Ne, moji roditelji su bili prosvetni radnici, radili su na narodnom univerzitetu, danas bismo to definisali kao rad na jednom lepom društvenom projektu obrazovanja seoske omladine. Čini se da sam imala neobično detinjstvo, uvek u društvu odraslih. Stanovali smo u toj školi, okruženoj velikim parkom, daleko od sela. Verovatno se zbog toga dobro osećam kad sam sama. Možda se moj unutrašnji dečji monolog pretvorio u pisanje. Jednom sam zaista pobegla od roditelja da bih na miru blenula u reku. Nedavno smo moj partner Gžegož i ja otputovali tamo, želela sam da mu pokažem to mesto, ali se ispostavilo da je neko tu školu i park kupio i ogradio ih, iza ograde je stajao veliki pas i ni-

sam mogla tamo da uđem. Osetila sam da je to, na neki simboličan način, kraj moje mladosti i da više ne mogu da se vratim u svoje detinjstvo.

V. Novak: *U intervjuima i knjigama ponavljaš da žene postaju manje vidljive kako stare.*

O. Tokarčuk: U ovdašnjoj kulturi nema mesta za žene posle pedesete. Odlaze u pre-vremene penzije, bave se unučićima. Kad prestanu da budu „atraktivne“ prilično naglo nestanu s tržišta. Njihovi partneri često se opredeljuju za mlađe žene (uvek me je zanimalo šta se događa s prvim ženama poznatih muškaraca). Muškarci u tom smislu ne moraju da se brinu, jer im starenje ne ugrožava previše položaj. U senatu i u nadzornim odborima, međutim, evidentno je manji broj žena, isti slučaj je i s televizijskim spikerkama, voditelj-kama programa. Zbog čega su žene izopštene iz javnog života, zar njihovo iskustvo ne vredi koliko i muško? To je pitanje za celu kulturu. Sećam se kad sam još u osnovnoj školi prvi put prepoznala takvu nepravdu. Znala sam da čitam i pišem bolje od ostalih, ali učiteljica je favorizovala Valdeka, prvo je njemu davala reč, hvalila ga, iako je zadatke očigledno rešavao slabije od mene. Zbog čega je to tako, nisam razumela. Da li zato što sam ja devojčica, a on dečak? U svojoj privatnoj psihologiji nazvala sam taj fenomen „sindrom Valdeka D.“.

V. Novak: *A sećaš li se kako je bilo u periodu sazrevanja?*

O. Tokarčuk: Bila sam kao strašilo i opšteprihvaćeni načini isticanja ženstvenosti uopšte me nisu ložili. Nakon mature, sama sam krenula na put. Avgust, osamdesete, na stanici u Kjelcama otišla sam u frizersku radnju i obrijala glavu. Ljudi su se osvrtni za mnom, ali teško da su bili fascinirani mojom osamnaestogodišnjom ženstvenošću. Kada sam počela da se dopadam momcima u gimnaziji, mislim da to nije bilo zbog mog fizičkog izgleda. Imala sam poprilično levičarske stavove. Kupila sam plavi radnički kombinezon poput radnika iz fabrike tepiha i nosila sam ga tokom cele gimnazije. Bila sam prilično pričljiva, imala sam gomilu prijatelja i pol je bio nešto sekundarno. Ili mi se bar tako činilo. Sećam se kako mi je jedan od drugara preko noći ostavio buket cveća na otiraču. Ujutru je to pronašao moj otac. Osetila sam se čudno, kao pod rendgenom, kao da je neko precizno osvetlio ono što ranije nisam primećivala. Taj prijatelj je danas direktor škole koju smo nekad zajedno po-hađali. Bila sam vaspitavana u uverenju da smo pre svega ljudi, pa tek onda žene ili muškarci. Mislim da su ženstvenost i muškost pojednostavljene kategorije. Od trenutka kad dete izlazi iz majčine utrobe i kad babica na osnovu polnog organa upisuje u rubriku dečak ili devojčica – otpočinje proces socijalizacije, ukalupljanja, razvrstavanja ljudi na jednu ili na drugu stranu. A meni se čini da ne postoje samo dva pola, već beskrajn broj kombinacija. Zamišljam civilizaciju sa četrnaest, ili šezdeset, ili s nepreglednim brojem polova. Poseban pol za svakoga.

V. Novak: *Beskonačan?*

O. Tokarčuk: Biološki, ljudi se dele manje-više na dva pola, mada ima i onih koji imaju oba polna organa. Hormonalno gledano, raspon je još veći, a seksualna orijentacija se raz-

granava. Na kraju krajeva, postoje izraziti mačo gejevi, veoma jake žene, lezbijke i neverovatno delikatni heteroseksualni muškarci. Pol je kao veliki kontinuum.

V. Novak: *A gde si ti?*

O. Tokarčuk: Blize sredini, nisam preterano ženstvena žena.

V. Novak: *A telo? Sećaš li se kad su počele da ti rastu grudi?*

O. Tokarčuk: A da li bi u intervjuu pitao tako nešto Pavela Hilea i Ježija Pilha?

V. Novak: *Pa ne znam.*

O. Tokarčuk: Eto vidiš. Šta god da žena radi i koliko god je to drugima važno, uvek će je, pre ili kasnije, svesti na telo. Upitaj prominentnog političara ili poznatog pisca kako izlazi na kraj sa starenjem, da li se seća kad su mu porasli testisi, kako usaglašava kućne poslove s pisanjem. U većini intervjuua moram da se pravdam zbog toga što sam žena, što imam telo. Patrijarhat se hvata ukoštac sa ženskim telom u kulturi, u religiji i u politici. Opsednut je telom. Nevinost. Kurvanje. Prljavština. Golotinja. Pokrivanje tela. Ženski čin. Grudi. Vagina. *Vagina dentata...*

V. Novak: *Dosta, dosta!*

O. Tokarčuk: Gojaznost. Suvonjavost. Lotosova stopala.¹ Obrezivanje žena... Velika kolektivna psihoza. A kad smo kod grudi, sećam se da mi je neko tada rekao: „Ako te, u grudi koje rastu, pogodi lopta, dobićeš rak.“ A ja sam volela da igram ragbi. Volela sam grube sportove (trenirala sam džudo) i bojazan da ću povrediti grudi me je inhibirala. Uplašili su me sopstvenim telom.

V. Novak: *A prva ljubav? Jedna gimnazijalka je napravila sebi šljivu usisivačem da bi imala dokaz da ima momka, jer na te koje ih nemaju drugačije se gleda.*

O. Tokarčuk: Imala sam momka u gimnaziji, a zatim sam bila u nekim vezama. Vezujem se za ljude, stalo mi je do toga. Mislim da je vezanost potcenjena kategorija odnosa između muškaraca i žena, među prijateljima. Imponuju mi prijateljstva koja traju četrdeset godina, koja su verna i apsolutno lojalna. Taj prvi momak mi je otkrio Bruna Šulca. Mnogo smo čitali. Sećam se da se tad pojavilo prvo Frojdovo izdanje *One strane principa zadovoljstva*. Doživela sam nekakav preokret, revoluciju u glavi. Otkrila sam da se sve može protumačiti, da sve ima dublje značenje. Kao da se u meni probudilo novo čulo. Fokner mi se danas čini dosadnjikav, a tada sam *Avesalome, Avesalome...* smatrala remek-delom koje se može beskrajno analizirati. Opredelivši se za studije psihologije mislila sam da ćemo uvežbavati takav način pronicanja u stvari. Razočarala sam se.

V. Novak: *Pišu li ti čitaoci?*

¹ Drevni kineski običaj sprečavanja rasta stopala devojčica i mladih žena vezivanjem stopala. (*Prim. prev.*)

O. Tokarčuk: Da. Muškarci radije pišu pisma, na susretima češće govore žene. Muškarci mi traže autogram pod izgovorom da je to za suprugu, kao da se stide što me čitaju. Ponekad se na nekom zvaničnom susretu pojavi predsednik seoske opštine ili gradonačelnik. Prvi mi priđe, pruži ruku i kaže: „Moja žena čita vaše knjige, ja ne.“ Kakva je to poruka? Možda patrijarhalna matrica: „Ne znam šta ti tamo pišeš, jer knjige ne čitam (izuzev istorijskih biografija), ali znam da važiš za facu. Svejedno, nemoj da umišljaš da si neko, jer si deo ženskog sveta, ti si, dakle, druga liga.“

Čak i tebe kao pisca, reportera, moćnici tretiraju kao ženu...

V. Novak: *Kako to kao ženu?*

O. Tokarčuk: Muškarci na vlasti tretiraju umetnike onako kako su nekad tretirali pozorišne glumce. Kao nekog manje vrednog ko se bavi stvarima koje ne donose moć. A ni novac.

V. Novak: *A možda su ti muškarci „ne čitam vas ja nego moja žena“ uvređeni jer praviš od njih monstrume? I Ukljeva u Pamtiveku i lovac iz Vuci svoje ralo... su grozni. Blau kolekcionise vagine. Ivan Mukta mlatara genitalijama i poučava malog Isidora: „To je instrument spajanja. Odgovara rupi među ženskim nogama jer na svetu postoji poredak. Svaka stvar odgovara drugoj. (...) Kad ima malo žena (...) pristaje ruci, zadnjicama drugih vojnika...“, nakon čega sledi scena opštenja s kozom.*

O. Tokarčuk: Ovo je selektivan presek, u mojim knjigama postoji isto tako i Mihal, mlinar iz *Pamtiveka*, srdačan momak koga odlikuje ljubav prema ćerki. Ili muškarac iz pripovetke „Ostrvo“ koji doživljava laktaciju i doji dete. A Dizjo iz *Vuci svoje ralo... – nije li sjajan?* A Paskalis iz *Dnevne kuće, noćne kuće?* U svakom slučaju, to je čitava galerija pristojnih muškaraca. Zato ne dozvoljavam da mi se pripiše grozna slika o muškarcima.

V. Novak: *A kakvi su poljski muškarci? Ježi Pilh kaže da su oni „totalni kreteni“.*

O. Tokarčuk: Ima ih raznih, poznajem mnoge koji su super. Ponekad, međutim, kad gledam s terase navijače fudbalskih klubova kako psuju i lupaju pesnicama, u tim pijanim momcima zbijenim u gomilu vidim specijalnu sociološku kategoriju. Druga kategorija su predsednici i zapovednici, muškarci na vlasti, skrivene psihopate koje se instrumentalno odnose prema ljudima, (u politici se to računa kao vrlina), nadobudni, seksisti, sveznajući. To su kod nas „normalni, pravi muškarci“. Mlađi se već razlikuju od svojih očeva, pogotovo oni obrazovani. Generacija predsednika i komandanata verovatno će izumreti, trajaće još malo, ali nestaće ti koji govore da „prostitutke ne mogu biti silovane“.

V. Novak: *Ali sve više se govori o krizi muškosti, mlađi kao da nemaju ništa muško u sebi.*

O. Tokarčuk: Meni se takvi muškarci dopadaju, možeš s njima da razgovaraš, umeju da priznaju da su pogrešili, imaju zdrav osećaj sopstvene vrednosti. Ako biti muževan znači biti kao komandos, ići u lov, biti nasilan, pratiti mundijal, onda je takva kriza dobra.

V. Novak: *Okej, kakav bih onda trebalo da budem?*

O. Tokarčuk: Šališ se? Pa... pretpostavljam da ne tučeš svoju ženu, ne nalivaš se pivom s pajtosima do besvesti, ne uznemiravaš studentkinje i ne pričaš seksističke šale cerekajući se, ne koristiš usluge prostitutki, već umeš da šarmiraš devojke kroz razgovor, flert, ne koristiš poziciju moći neotesano, što inače favorizuje ova kultura. Umeš da nazoveš pravim imenom svoja osećanja, ne kriviš majku i ženu za sopstvene neuspehe...

V. Novak: *A to što nehotice gledam u tvoj dekolte?*

O. Tokarčuk: Znači da si strejt.

V. Novak: *I osvrćem se za ženama?*

O. Tokarčuk: Seksualna privlačnost ljudi bazira se na činjenici da se drugi osvrću za njima.

V. Novak: *Ali devojka u koju sam se zagledao može se osetiti kao roba.*

O. Tokarčuk: Ako to radiš kao da govoriš: „Hej, lepotice, kakvi sifoni!“, onda da. Ja takođe volim muške zadnjice. S gej prijateljem došla sam do zaključka da su zadnjice super. Da nas seksualno uzbuđuju.

V. Novak: *Kakve zadnjice ti se dopadaju?*

O. Tokarčuk: Lepe. Ali nikada se ne bih osvrnula za lepim dupetom ćelavog pijanog navijača. To me ne loži.

V. Novak: *A ako bih pridržao vrata puštajući te da prođeš?*

O. Tokarčuk: Prijaju mi te formalnosti, to bih i ja tebi učinila. Učtivost je povezana s civilizovanošću. U mnogim situacijama to je jedino dobro koje možemo darivati jedni drugima.

V. Novak: *A ako bih ti poljubio ruku?*

O. Tokarčuk: To mi se ne dopada, čudan je to manir, sem ako se ne primenjuje obostrano. Poljubiću ruku voljenog muškarca i pridržaću mu vrata kad su mu obe ruke zauzete.

V. Novak: *Rekla si negde da mi, poljski muškarci, patimo od testosteronskog autizma.*

O. Tokarčuk: Mislila sam na probleme u komunikaciji, na oskudan rečnik koji opisuje emocije, na generalnu nespremnost da se govori. Mada nerado razmišljam u kategoriji hormona.

V. Novak: *Ne plašiš se da će jednoga dana žene čeznuti za „pravim muškarcima“?*

O. Tokarčuk: „Pravi muškarac“ često predstavlja izvestan neurotični sindrom: nizak stepen samopoštovanja prerušen u samouverenost i snagu, moćan je kad pored sebe ima nekog slabijeg, privržen hijerarhijskim strukturama moći kao što su crkva, vojska, epolete, uniforme. Žene infantilizuje, pripisuje im sentimentalnost, iracionalnost, osobama drugog pola obraća se „gospođo Olga“, „gospođo Tereza“, a istom polu sa: „gospodine doktore“,

„gospodine profesore“, uprkos tome što i te gospođe imaju naučne titule. Hajde da više ne seciramo te „prave muškarce“.

V. Novak: *A činjenica da muškarac daje ženi osećaj sigurnosti, preuzima na sebe sve nepodopštine ovog sveta?*

O. Tokarčuk: Ma daj, molim te! Čovek sam i sama preuzimam na sebe sve gadosti ovog sveta. Umem da vodim računa o sebi.

V. Novak: *A kakav je muškarac tvoj otac?*

O. Tokarčuk: Prilično mek, suptilan, delikatan.

V. Novak: *A sin?*

O. Tokarčuk: Zbiško. Blag i smiren. Upravo je diplomirao interkulturalnu socijalnu psihologiju.

V. Novak: *Kad si pisala Pamtivek imao je... koliko godina?*

O. Tokarčuk: Rodila sam Zbiška u dvadeset četvrtoj godini. Dok je bio mali, naš svet se vrteo oko psihologije. Zbiškov otac je takođe psiholog, vodili smo integrativne grupe, interpersonalne treninge. Dete smo ostavljali kod bake i deke. Kad smo se preselili na selo, Zbiško je ostao s njima u gradu jer nismo hteli da ga lišimo udobnosti i upišemo u planinsku seosku školu udaljenu šest kilometara od kuće. Ni danas nisam sigurna da li je to bio dobar izbor, ali dobra strana toga jeste to što je Zbiško odrastao u višegeneracijskoj porodici. Što više ljudi učestvuje u vaspitanju dece, to je za decu bolje. Pružala sam mu mnogo slobode, možda zbog toga nije prošao kroz snažnu fazu pobune.

V. Novak: *Udala si se kad si imala dvadeset i tri godine?*

O. Tokarčuk: Tad mi se to činilo potpuno prirodno. Godine 1984. Poljska je bila zatvorena zemlja, osećala sam se kao u kavezu. Posle ukidanja vanrednog stanja život se pretvorio u ružno sivilo, svi smo bili u nekoj vrsti totalne depresije. Bilo je prirodno da su ljudi tražili oslonac jedni u drugima.

V. Novak: *Dvoje ljudi se razvijaju, menjaju se, ti postaješ poznata spisateljica, takva rana veza mora da se razvija ukorak s tim. Vaša veza se raspala. Davno?*

O. Tokarčuk: To je teško reći, veza se inače dugo raspada. Ne živimo zajedno već četiri godine, mada još uvek imamo zajedničku kuću na selu.

V. Novak: *Tridesetogodišnjaci danas nerado ulaze u trajne veze, postoje samo partnerstva, prijateljstva i labave veze.*

O. Tokarčuk: Svet u kojem živimo je kao svaštarnica u kojoj nema čega nema. I ljudi se iz čiste gladi za životom plaše da uđu u nešto dublje da ne bi protraćili druge prilike. Pa tako tavore. Ne znam da li je to dobro ili loše. Prve veze mojih prijatelja su se raspale. Danas je rano vezati se u dvadeset i četvrtoj za ceo život, i razvojne mogućnosti su veće, pa u svemu tome ljudi nekako duže sazrevaju.

V. Novak: *A šta je to zrelost?*

O. Tokarčuk: Sećam se bajke o patuljku Ljutku koji ne voli ljude. Urezana je u mom pamćenju kao mantra. Uvek je neko dolazio k njemu, tražio nešto od njega. Patuljak se razbesneo i sagradio dom daleko od ljudi. Ali dogodilo se nešto dramatično, ne sećam se šta, i tad je pomislio da će njegov život izgubiti smisao ako se ne vrati ljudima. Zrelost je kad otkrijemo da smo uprkos usamljenosti koju većina bolno preživljava međusobno povezani, da ne možemo živeti sami i ne možemo se pozivati isključivo na sopstvenu odgovornost a bez bazične solidarnosti s drugima – partnerske, porodične, društvene, svetske.

V. Novak: *Kazala si da je pisanje veoma sebična profesija.*

O. Tokarčuk: Jednom prilikom, kad je Zbiško bio mali, sela sam da pišem, a on me nije puštao na miru. Na kraju je uhvatio posudu i, gledajući me pravo u oči, uzeo da prosipa šećer po tepihu tik uz moje noge. Izvikala sam se na njega, zatim smo sve zajedno počistili, ali sam shvatila da sam negde pogrešila. Pisanje, nažalost, ne ide skupa s porodicom, jer je potrebno da se distancirate i fizički i psihički. Dete vidi majku koja je u drugom svetlu, iako je u susednoj sobi. Kad čitam dnevnike pisaca, zavidim im na njihovim kabinetima, separeima i ženama koje poslužuju čaj i plaćaju račune. Žena pisca je posebna kategorija. Nažalost, postoje samo pojedinačni primeri književnica čiji muževi kuvaju, odgovaraju na telefonske pozive...

V. Novak: *A kod tebe?*

O. Tokarčuk: Ovo je uopšte posebna tema: muževi književnica. Malo ih je ili ih uopšte ne vidite. Muškarci se često ne osećaju prijatno u senci svojih žena. Oni više vole da budu nezavisni. Pošto smo bili u partnerskoj zajednici, mogla sam da otputujem u London i zaradim novac, da bih se zatim godinu dana mogla fokusirati na pisanje svog prvog romana *U potrazi za knjigom*. Htela sam da budem fer prema svojoj porodici. Bila je to 1988. godina.

V. Novak: *Šta si radila tamo?*

O. Tokarčuk: Montirala sam antene za jahte. U toj manufakturi skupili su se frikovi iz celog sveta, bila je to odlična škola engleskog jezika. Radila sam i kao sobarica u hotelu, sad je to jedan od najelegantnijih hotela u Londonu. A tad sam samo ušla na glavni ulaz i nekom livrejisanom tipu odvažno rekla da želim tu da radim. I primili su me na crno. Brzo sam napredovala i uskoro sam bila nadređena drugim sobaricama, umesto odvratne roze prugaste uniforme dobila sam da nosim crnu haljinu. Na rastanku, nadzornica mi je rekla: „Olga, nadarena si za hotelijerstvo, ostani i napravićeš karijeru.“ Izgleda da sam propustila priliku. ☺ Tamo sam napisala „Brojeve“, svoju prvu priču. U Londonu sam videla neverovatne knjižare. Nisam sebi mogla da priuštim knjige, pa sam čitala s polica.

V. Novak: *Pripadaš begunima?*

O. Tokarčuk: Izgleda da je tako. Nerado putujem u okviru grupe ili na jedno mesto. Nedavno smo Gžegož i ja boravili u Aziji, na prelepom ostrvu, svega nekoliko kućica, palme,

more. Raj. Trećeg dana smo se probudili, pogledali se i cap, spakovali rančeve, uhvatili trajekt i pobegli. Mi u stvari i nemamo vremena za život u Vroclavu, stalno se nešto događa, pa čeznem za sređivanjem fioka, za tim da se opružim na kauču i pomislim: „Bože, kako je dosadno.“

V. Novak: *Pisanje te udaljava od života. Kako to podnosiš?*

O. Tokarčuk: Istina, pisanje te energetski, intelektualno i emocionalno iscrpljuje dotle da zanemaruješ lepe navike, prijatelje. Mislim da dosta pisaca prekida s pisanjem kad shvati da mora da se odluči: ili pisanje, ili pun, aktivan život. Naprosto nisu u stanju da podnesu taj neživot. Kad sam pisala *Vuci svoje ralo...* satima sam gledala na ulicu, gledala sam kako ljudi prolaze, kako drežde u kafićima; zavidela sam im i ujedno sam mislila: kakvo je to gubljenje vremena tako jednostavno živeti!

V. Novak: *Možeš sebe da nateráš da pet meseci pišeš?*

O. Tokarčuk: Ne bih umela da se svaki dan vratim s posla i da onda sednem da pišem. Morala sam to da naučim. Dok sam pisala *U potrazi za knjigom* saznala sam za manastir u Kšešovu gde su primali rezidente, i otišla sam tamo. Izdržala sam u manastiru tri dana, jer sam bila izbačena iz kolotečine kućnih poslova i nisam znala šta bih sa svojim vremenom. Zatim sam dobila američku stipendiju, ali za ta tri meseca nisam napisala nijednu rečenicu, sve je tamo bilo isuviše zanimljivo. Najbolje pišem daleko od kuće, na nekom ružnom mestu. Uveče raspakujem torbe i u zoru sedam da pišem. Sve do poslednjeg dana. Onda se spakujem i vraćam. Tako sam pisala *Begune* u centru Amsterdama. Znala sam da ako samo izađem iz kuće, primamiće me prodavnice, kafići, muzeji, pa sam napravila sebi monaško utočište. Budila sam se iz tog transa tek kad bih ostala bez sapuna i zaliha hrane.

V. Novak: *Kažu da se Tokarčuk promenila. Bila si ćelava, a sada dredovi.*

O. Tokarčuk: Menjam se, dakle postojim. ☺ Dredovi su praktični, ne iziskuju trud. Na aerodromu u Bangkoku za vreme nekog štrajka bio nam je obustavljen let. Zarobljeni turisti lutali su ulicama i tetovirali se iz dosade, a ja sam otišla kod simpatičnih Jamajkanaca i tražila da mi naprave dredove. Uvek sam volela da se prerušavam. Od malena sam imala set perika – crvene, crne, s pletenicom. Otac je vodio folklornu grupu i imala sam svoje kostime iz Loviča, Kjelca i Krakova. Svakog dana sam nosila neki od njih. Volim prerušavanje, da onda sednem u neki kafić i postanem neko drugi.

V. Novak: *Postaješ plavuša?*

O. Tokarčuk: Kako kad: naočare, štikle, kaput; ili sam dama ili hipik. Posedim, popijem nešto i vratim se kući.

V. Novak: *Ložiš me, Olga.*

O. Tokarčuk: Ako ne veruješ, pitaj Gžegoža! Napisala sam o tome priču u *Svirci na mnogo bubnjeva*. Junakinja šeta po Berlinu u različitoj odeći i suočava se s postojanjem drugih

ljudi. Odlična vežba za književnicu. Jednom sam se prerušila u Turkinju, stavila sam na glavu maramu, obukla kaput kupljen u seknd hendu, i tako sam šipčila po Krocbergu. Prijetila sam kako se prema meni drugačije ophode. Kad su mi prilazili Turci, nešto sam mrmrljala i bežala. Živela sam u blizini pank skvota, pa sam im prilazila kao pankerka. Gže-gože, mogu li da ispričam kako sam se jednom našalila s tobom? Trebalo je da ostanem kod kuće, ali sam obukla pristojan braon kaput, nazula cipele, stavila periku i naočare.

V. Novak: *U koga si se prerušila?*

O. Tokarčuk: U knjigovođu, recimo. Sekretaricu. Sela sam za susedni sto, zapalila cigaretu, oni su pričali, odlazili do toaleta, obilazili me i ništa. Što me više nisu primećivali, to mi se više dopadalo. Zar ti ne delujem kao lujka?

V. Novak: *Ne, meni se to sviđa.*

O. Tokarčuk: Dok sam boravila u Berlinu, videla sam da u takvoj metropoli ljudi žive sami, da su kao sateliti, identitet je umnogome stvar izbora. Japiji odlaze na posao u ode-
lima, a po podne farbaju kosu jednokratnom bojom u pank fazonu, ili se oblače kao dreg kraljice i odlaze u noćne klubove. Svaki kvart, svaki etnički ili društveni sloj ima svoj dres-kod koji služi međusobnom prepoznavanju i regulisanju odnosa. Ali odmah se javlja i iskušenje da se pređe granica. S jedne strane osećaj slobode, eksperimentisanje s identitetom: ono sam što želim da budem. S druge strane, vidiš koliko smo zarobljeni etikecijama i formama, zaglavljani u nekoj beskrajnoj društvenoj igri.

V. Novak: *Jesi li katolikinja?*

O. Tokarčuk: Nisam. Veoma poštujem religioznost, sviđa mi se to što ljudi traže znake negde van sebe da su u stanju da duboko prožive svoj život. Ali religijske institucije često prisvajaju te potrebe, upliću ih u kratkotrajne borbe i svađe, žele da nametnu jednoobraznost. Da bi postojala prava duboka religioznost, mora postojati traganje, pa dakle i jeres, drugačiji način razmišljanja. Plašim se da je poljski katolicizam više folklor nego duboko iskustvo transcendencije. Moj sin nije kršten u katoličkoj crkvi, pa nije išao na prvo pričešće. Dok su druga deca imala versku nastavu u osnovnoj školi, on je vreme provodio na klupi u svlačionici. Nije bilo građanskog vaspitanja, niti bilo koje druge nastave za takvu decu. Umesto prvog pričešća organizovali smo mu „inicijaciju“ – veliku vatru, šišanje duge kose, dobio je poklone. Pozvanoj deci se to dopalo i posle su terali svoje roditelje da im naprave to isto. Očajnički smo pokušavali da pronađemo nekakvu sekularnu alternativu ovom do bola komercijalizovanom ritualu prvog pričešća.

V. Novak: *Vlastelin Popjelski pao je u tešku depresiju kad je osetio da stari. Kako se nositi s tim? Da se praviš da se ništa ne događa?*

O. Tokarčuk: Ne. Svestan čovek traži smisao u onome što mu se dešava u životu.

V. Novak: *Ali kakav je smisao u tome da je sve propadljivo?*

O. Tokarčuk: Još uvek ne znam. Odnedavno mi se vid znatno pogoršao, moram da stavim naočare kad pravim salatu. Osećam i te kako da posustajem, i što vreme više protiče sve više saosećam sa samom sobom – dopuštam sebi mnogo čega.

V. Novak: Šta to?

O. Tokarčuk: Recimo, da ne radim noću. Umesto toga da gledam glupu komediju. Od-lazak u bioskop, vožnja biciklom, dobro vino. Na neki način, dopada mi se starenje, nije toliko strašno kako su to opisivali šareni časopisi.

V. Novak: Ali ostarićeš još više.

O. Tokarčuk: Imam dosta starijih prijatelja, na primer Nemci, bivši vlasnici moje kuće na selu. Imaju preko sedamdeset, stari su, ali zdravo to prihvataju. U dobroj su formi, pu-tuju. Ingrid je nedavno kupila računar, instalirala Skajp i raduje se što ćemo moći besplatno da ćaskamo. Gžegož ima teoriju da ukoliko želite da ostanete mladi duhom, treba da pra-tite gedžete, da se snabdete novim telefonom, da nabavite rider, nov računarski program – jer nas to održava budnim, održava nas u formi.

V. Novak: Koji ste gedžet kupili?

O. Tokarčuk: Prenosivi DVD plejer jer mnogo putujemo. Sedimo u vozu i gledamo film. Za šest sati u vozu do Varšave odvalimo po dva filma, od „Đavola“ Žulavskog, na primer, do komedije.

V. Novak: Ali jednog dana pisaće: *Olga Tokarčuk, pokojna književnica.*

O. Tokarčuk: Umreću, nema šta, za to se treba pripremiti. Pozavršavati poslove, uradi-ti priželjkivane stvari za koje nije bilo vremena. I pokušati preneti drugima svu dobrotu koju smo dobili od sveta. Zbog toga se starije žene tako spontano brinu o životinjama. Pre nekoliko godina sam se plašila starenja, tog slabljenja vida, klecanja kolena, teških bolešti-na. Ali čovek pronalazi dobre stvari u raznim situacijama i rekla bih da je starost doba da-vanja. Postaješ kao stablo jabuke čiji plodovi više nisu potrebni. Više nije važno rađati, već podeliti drugima to što imaš: priče, uspomene, razmišljanja.

V. Novak: A baka Olga?

O. Tokarčuk: Biću pričalica, kao moja baka Mihaša, koja mi je zapravo ispričala čitav *Pamtivek* (dobila na sam na poklon nov gedžet – diktafon ☺). Sedela je na stolici i mlela bez prestanka, a kako je bila malecka, klatila je nogama. Bila je kao dete s dugom sedom kosom. Otuda u knjizi ta scena s Miškom koja priča i vrti mlin za kafu. Dosadiću svima svo-jom pričom. ☺

V. Novak: A zatim?

O. Tokarčuk: Imam dve vizije. Jedna je, da jednostavno ne postoji ništa, a da je ova bizarna konfiguracija, koju zovemo ljudska svest, samo skup impulsa u neuronima. Kad umremo, ta konfiguracija se raspada, a sastojci iščezavaju u prirodi. To nije loša vizija jer

nas nekako oslobađa od nas samih, i samim tim je okej. Nekad nas takođe nije bilo i nije bilo tragedije zbog toga.

V. Novak: *Druga verzija?*

O. Tokarčuk: Neki delić nas će pretrajati. Plašim se da to neće biti naš ego. Nikada se neće ponoviti nešto poput mene ili poput tebe. Ali deo afekata, misaonih formi, važnih stvari opstaće u prostoru izvesno vreme. Smrt je ipak dekonstrukcija toga za šta smo panično vezani. Dakle ega. Zato izgleda tako strašno.

V. Novak: *Nekako te to ne brine.*

O. Tokarčuk: Ne.

Izvornik: „Olga Tokarczuk i syndrom Waldka D.“, u: W. Nowak. *Wysokie Obcasy Extra* od 22. 11. 2010, br. 2.

(S poljskog prevela Jelena H. Jovanović)